

היום נלמד בעזרת ה':

תענית דף יז

תנא יש מחליפין צעקה לאליהו: למדנו במשנה את סדר שש הברכות שמוסיפין בתענית: א. זכרונות. ב. שופרות. ג. שמואל במצפה. ד. אליהו בהר הכרמל. ה. יונה במעי הדגה. ו. דוד ושלמה בנו בירושלים. יש שמחליפים את חתימת הברכות של 'מי שענה את שמואל' ו'מי שענה את אליהו'. במקום לחתום בשמואל 'ברוך אתה ה' שומע צעקה' חותמים 'שומע תפילה', ובמקום לחתום באליהו 'שומע תפילה' חותמים 'שומע צעקה'.

הגמרא מבארת שאפשר לחתום בשניהם, כי כתוב בשמואל ובאליהו גם תפילה וגם צעקה. בשמואל: צעקה – 'ויחר לשמואל ויזעק אל ה' כל הלילה'. תפילה – 'קבצו את כל ישראל המצפתה ואתפלל בעדכם'. באליהו: אליהו התפלל לה' שתרו אש מהשמים על המזבח שבנה בהר הכרמל 'ענני ה' ענני'. אך לכאורה יש כאן רק תפילה ולא צעקה?

מכדי יונה בתר דוד ושלמה הוי: ינה הנביא חי לאחר דוד המלך ושלמה בנו. ואם כן הברכה שבה מדובר על יונה, צריכה להיות מאוחרת יותר מהברכה שבה מדובר על דוד ושלמה? הגמרא מתרצת שמכיון שדוד ושלמה התפללו על הארץ, וגם אנחנו מתפללים על הארץ - רצו לחתום את ברכות התענית ב'ברוך מרחם על הארץ'.

ברוך משפיל הרמים: סומכוס סובר שבמקום לחתום 'ברוך מרחם על הארץ' חותמים 'ברוך משפיל הרמים', על כך שהקב"ה הכניע את דוד ושלמה ובעקבות כך הם שבו בתשובה, וגם אנו כשהקב"ה לא מוריד מטר הדבר מכניע אותנו וגורם לנו לשוב בתשובה.

ת"ר מפני מה אמרו אנשי משמר: הכהנים היו מתחלקים ל24 משמרות, כל משמרת משמשת שבוע בעבודת המקדש. כל משמרת מתחלקת ל7 בתי אב, וכל בית אב משמש יום אחד. ולכן כל הכהנים של המשמרת של אותו השבוע אסורים לשתות יין כל יום מימי השבוע, שמא תתרבה עבודת המקדש ויצטרכו אותם לבוא לעזרת הבית

(המשך בדף הבא ↓)

אב. אמנם בלילות הם מותרים לשתות כי אין הרבה עבודה אז, אלא רק מה שנשאר מהיום. אבל הבית אב עצמו של אותו יום אסור גם בלילה, כי הוא צריך לעבוד בהפיכת הקרבנות שעל האש במזבח.

שתקנתו קלקלתו: כלומר התקנה של הכוהן לשתות יין היא בגלל הקלקלה עצמה, דהיינו שמכיון שבית המקדש לא נבנה זמן רב, כבר לא חוששים לשמא יבנה.

הואיל ומשמרות מתחדשות: כשמגיעה המשמרת החדשה היא צריכה לראות את הכהן גדול ביופיו.

ודילמא ה"ק רחמנא לא לירבו כלל: אולי כוונת התורה במילים 'ופרע לא ישלחו' שיסתפרו בכל יום ולא יגדלו כלל את שער ראשם? הגמרא מתרצת שלא כתוב 'לא ישלחו פרע' - שאז המשמעות היתה שלא יגדלו את שערם כלל כדי שלא יגיע לפרע, אלא כתוב 'ופרע לא ישלחו' - כלומר לאחר שיגיעו למצב של פרע - שער בן שלושים יום - לא ימשיכו לגדל אותו.

הגמרא מקשה שאם כן מדוע בזמן הזה מותרים הכהנים לגדל את שערם יותר משלושים יום? הגמרא מתרצת שאיסור גידול השער סמוך לאיסור שתיית יין בפסוק, ללמד על כך שהאיסור לגדל שער דומה לשתית יין שהוא אסור רק בזמן שבית המקדש קיים שאז הכהן ראוי לעבוד.

והתניא רבי אומר: אלא שכל זה רק לדעת רבי הסובר שהכהנים מותרים לשתות יין בזמן שאין בית המקדש קיים, אבל לדעת רבנן הם אסורים גם בזמן החורבן, ואם כן שיהיו אסורים גם בגידול שער?

מ"ט מהרה יבנה: הגמרא מתרצת שכל הסיבה שאסורים ביין בגלל מהרה יבנה בית המקדש ולא יהא הכהן השתוי ראוי לעבודה, אבל לגבי גידול השיער הוא יכול להסתפר מיד.

אי הכי שתויי יין נמי: מדוע אסור לשתות, והרי גם אם יבנה המקדש יוכלו להפיג יינם בשינה קלה? הגמרא מתרצת שלשתיית יותר מרביעית יין לא עוזרת שינה.

רב אשי אמר שתויי דמחלי עבודה: רבנן גזרו רק על שתויי יין שאם יבנה המקדש יעבדו הכהנים השתויים - עבודתם מחוללת, אבל פרועי ראש שעבודתם לא מחוללת לא גזרו רבנן בזמן הזה.

הגמרא מקשה על דברי רב אשי מהברייטא האומרת שכהנים שעבדו שתויי יין או פרועי ראש חייבים מיתה. המקור לכך שפרועי ראש במיתה, נלמד מההקש בין יין לשער שנאמר בספר יחזקאל 'ופרע לא ישלחו... ויין לא ישתו', ובין נאמר במפורש עונש מיתה 'יין ושכר אל תשת... ולא תמותו'. לפי זה קשה שהיה לנו ללמוד מהקש גם שפרועי ראש מחללים עבודה כמו ששתויי יין מחללים?

לא כי אתקוש למיתה הוא דאתקוש: יש הגורסים תירוץ זה שבאמת לומדים בהקש רק למיתה בלבד. אך יש שאין גורסים זאת כי לא לומדים הקש לחצאין, ולשיטתם הגמרא נשארת בקושיא.

הא מקמי דאתי יחזקאל מאן אמרה: מניין ידעו שפרועי ראש במיתה - קודם שבא יחזקאל ואמר את ההקש בין שתיית יין לגידול פרע? הגמרא מתרצת שדבר זה נלמד בקבלה למשה מסיני, ובא יחזקאל והסמיך את הדברים בפסוק.

וערל בשר לא יבוא אל מקדשי: פסוק זה נאמר ביחזקאל, וממנו לומדים שכהן שלא מל בגלל שמתו אחיו מחמת מילה - פסול לעבודה.

למדנו במשנה לעיל - כל הכתוב במגילת תענית דלא למיספד... :

ברייתא: אלו הימים שלא מתענים בהם, ויש מהם שהם יותר חמורים ואסורים גם בהספד: מתחילת ניסן ועד ח' ניסן הוקם קרבן התמיד. **ביאור:** החכמים התווכחו עם הבייתוסים (= שכפרו בתורה שבעל-פה כמו הצדוקים) באותם שמונה ימים, שהבייתוסים טענו שקרבן התמיד בא משל יחיד, וחכמים ניצחום והוכיחו שהוא בא רק משל ציבור, ולכן לא מספידים בימים אלו.

ומח' בניסן ועד סוף חג הפסח התיישב חג השבועות. **ביאור:** נאמר **"וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הַבֵּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה"**, הבייתוסים טענו שחג השבועות יחול תמיד ביום ראשון בשבוע, לפי שלדעתם מתחילים לספור ספירת העומר למחרת השבת הראשונה שלאחר יו"ט ראשון של פסח, וחכמים ניצחום והוכיחו ש"ממחרת השבת" הכוונה ממחרת יו"ט הראשון של פסח (= אף יו"ט קרוי "שבת"), דהיינו שחג השבועות יחול חמישים יום ממוצאי יו"ט ראשון של פסח, ולכן לא מספידים בימים אלו.

קושיא: מדוע הברייתא אומרת שמתחילת ניסן אסור להספיד, והרי בתחילת ניסן ממילא אסור להספיד בגלל שזה ראש חודש, וא"כ שהברייתא תאמר שמיום שני בניסן אסור להספיד?

תירוץ: הברייתא נקטה 'תחילת ניסן' כדי לאסור בהספד אף את היום שלפניו (= כל הימים האסורים בהספד הכתובים במגילת תענית, אסורים בהספד אף ביום שלפניהם).

קושיא: גם יום שלפני ראש חודש אסור בהספד, וא"כ חזרה הקושיא.

תירוץ: באמת מותר להספיד ביום שלפני ראש חודש, משום שר"ח הוא מן התורה, ודברי תורה לא צריכים חיזוק (= כלומר לאסור גם ביום שלפניהם), לפי שלא יבואו להקל בהם. אבל בימים הטובים הכתובים במגילת תענית אסור להספיד גם ביום לפניהם, לפי שהם מדברי סופרים, והם צריכים חיזוק (= לאסור גם ביום שלפניהם) כדי שלא יבואו להקל בהם.

קושיא על המשך הברייתא: מדוע הברייתא אומרת שאסור להספיד עד סוף חג הפסח, והרי במועד ממילא אסור להספיד בגלל שהוא יו"ט?